

ՀՀ միգրացիոն կառավարման համակարգի ներդրման և ինստիտուցիոնալ կարողությունների ստեղծման որոշ հարցերի շուրջ

Գրիգորյան Ն.Ն.

ԵՊՀ միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի
քաղաքագիտության տեսության և պատմության ամբիոն /Հայաստան, Երևան/
narekkgn@gmail.com

Վճռորոշ բառեր՝ ՀՀ, միգրացիոն կառավարում, ինստիտուցիոնալ կարողություններ,
միգրացիոն գործընթացներ, ազգային օրենսդրություն:

О некоторых вопросах внедрения системы управления миграцией Республики Армения и создания институциональных возможностей

Григорян Н.Н.

Ереванский государственный университет,
кафедра теории и истории политологии факультета международных отношений
(Армения, Ереван)
narekkgn@gmail.com

Резюме: Правительство Армении нуждается держать под контролем управление миграцией, иметь конкретное политическое и конституционное видение, которые нужны для создания необходимых процедур и регулировок. Необходимо иметь как субъект с сильными управленческими рычагами, но в то же время не забывать о важности функций других субъектов в иной сфере. Необходимо также последовательное содействие возвращающимся в Армению мигрантам, с целью обеспечения им эффективного интегрирования. Длительно отсутствующие мигранты, возвращаясь на родину, сталкиваются не только с проблемой трудоустройства, но и образования (в особенности, языковой барьер) культурными и психологическими задачами. В их интеграции важна роль языка.

Ключевые слова: РА, управление миграцией, Европейский союз, вопросы миграции, миграционная политика, миграционные урегулирования, миграционные процессы, национальное законодательство.

On Some Issues of RA Migration Management System Investement and Creation of Institutional Capacities

Grigoryan N.N.

Yerevan State University,
Department of Theory and History of Political Science of Faculty of International Relations
(Armenia, Yerevan)
narekkgn@gmail.com

Abstract: The Government of Armenia needs to take control of migration management and to articulate a clear vision supported by appropriate policies and legislation to create clear regulations and procedures. In terms of structures, it is important to have a strong coordinating agency, though competencies in the process may require the services of other agencies. In order to ensure the sustainable reintegration of returning migrants in Armenia, coordinated assistance should be provided for them. Migrants who have been away from Armenia for a long period face not only employment but also educational (especially language), cultural, social and psychological issues. In the reintegration process language plays an important role.

Keywords: RA, migration management, institutional capacities, migration processes, national legislation.

Մոտավորապես երեք տասնամյակ է, ինչ
Հայաստանն ընթանում է տնտեսական և քա-
ղաքական բարեփոխումների, պետականաշի-
նության դժվարին ճանապարհով: Ինչպես
հետխորհրդային մյուս երկրներին, այնպես էլ
Հայաստանին բնորոշ է խորհրդային տարիներ
ից ժառանգած տնտեսական և քաղաքական

խոչընդոտների, մարտահրավերների հաղթա-
հարման ուղղությամբ տարվող պայքարը:
Որպես լուրջ մարտահրավերներ՝ ցայսօր շա-
րունակում են մնալ ամուր պետականության
կառուցումը, անվտանգության կարիքների
բավարարումը, Լեռնային Ղարաբաղի հակա-
մարտության խաղաղ և հայանպաստ կարգա-

վորումը, հարատևելի տնտեսական զարգացման ապահովումը, միգրացիոն իրողությունների բարելավումը և այլն:

Այդ մարտահրավերների համատեքստում Հայաստանի անկախացումից քառորդ դար անց ստիպված ենք արձանագրել խիստ անցանկալի մի իրողություն. երկրում իրականացված համակարգային լայնածավալ սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները ոչ միայն չեն ապահովել բնակչության բնական աճի առաջանցիկ տեմպեր, այլ նաև չեն կանխել միգրացիոն հոսքերի ինտենսիվացումը, ինչն իր հերթին բացասաբար է անդրադառնում երկրի ամբողջական մարդկային կապիտալի բնականոն վերարտադրության գործընթացի վրա:¹

Դեռևս 19-րդ դարում գերմանացի քարտեզագետ-երկրաբան Ռավենշտեյնը պնդում էր, որ միգրացիայի հիմնական պատճառները տնտեսական են:² Նեոդասական տեսության համաձայն՝ միգրացիան ուղղորդվում է աշխատանքի առաջարկ-պահանջարկի աշխարհագրությամբ և աշխատուժով հարուստ երկրների և կապիտալով հարուստ երկրների միջև աշխատավարձի տարբերությամբ:³ Այսինքն, միգրացիայի նեոդասական տեսության հիմնական փաստարկը մարդկանց զբաղվածության և դրան համարժեք աշխատավարձի առկայությունն է, որը ստիպում է աշխատանքային միգրանտներին ավելի լավ պայմաններ գտնելու հույսով հեռանալ իրենց՝ ոչ բավարար հնարավորություններով բնակավայրից: Կարող ենք միանշանակ պնդել, որ Հայաստանի ներկայիս միգրացիոն իրողության վրա էական նշանակություն է ունեցել հենց այս հանգամանքը:

Պետք է նկատել, որ 1991թ. Անկախությունից ի վեր միգրացիոն հիմնախնդիրները եղել և այժմ էլ մնում են ՀՀ-ի առջև ծառայած առաջնային հիմնախնդիրներից: Մասնավորապես, 1988-1992 թվականներին ազգամիջյան հակամարտության հետևանքով ընդամե-

նը 4 տարվա ընթացքում հարևան Ադրբեջանից բռնի տեղահանվեց ավելի քան կես միլիոն հայ, որից 360 հազարը հանգրվանեց Հայաստանի Հանրապետությունում:⁴ Բնակչության զանգվածային ներգաղթի հետևանքով առաջացան մի շարք հրատապ լուծում պահանջող խնդիրներ. մասնավորապես, անհրաժեշտ էր մեծ ծավալի աշխատանքներ իրականացնել փախստականների ընդունման, տեղաբաշխման և տեղավորման ուղղությամբ: Նորանկախ ՀՀ-ի համար խնդիրը բարդանում էր նաև այն հանգամանքով, որ ներգաղթի այս փուլը ուղեկցվում էր մյուս կողմից բնակչության զանգվածային արտագաղթով, որն ուներ մի շարք օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պատճառներ: ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության (ՀՀ ԱՎԾ) տվյալների համաձայն՝ Հայաստանում մշտական բնակչության թվաքանակը 1989թ. 3.448.600-ի փոխարեն 2017թ. կազմել է 2.986.100 մարդ:⁵ Միգրացիոն ահա այս իրողությունները կանոնակարգելու, բնակչության տեղաշարժերի ուղղությունների և ծավալների հաշվառման միասնական համակարգի ստեղծման, ինչպես նաև միջազգային աշխատակալային քաղաքակիրթ ինտեգրման նպատակով Հայաստանում սկսվեց միգրացիայի ընդհանուր կառավարման համակարգի ներդրման, համապատասխան օրենսդրական դաշտի և ինստիտուցիոնալ կարողությունների ստեղծման գործընթացը:

Ինչպես արդեն վերևում նշվել է, 1991 թ. անկախացմանը նախորդած ու հաջորդած տարիներին ՀՀ-ը ստիպված է եղել դիմագրավել ինտենսիվ միգրացիոն գործընթացներով պայմանավորված տարաբնույթ մարտահրավերների: Վերջին երեսուն տարիներին էականորեն փոխվել են ինչպես ՀՀ-ին առնչվող միգրացիոն գործընթացները, դրանք ծնող պատճառներն ու հետևանքները, միգրացիոն գործընթացների մեջ ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ներգրավված խմբերն ու նրանց խնդիրները, այնպես էլ պետական կարգավորման միջոցով հիմնախնդրի լուծման մասին պատկերացումները: ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգը միգրացիոն հիմնախնդիրների

¹ Տե՛ս «Միգրացիայի ռիսկերը և մարդկային կապիտալի վերարտադրությունը», **Մարգարայան Հ., Մարկոսյան Ռ., Խաչատրյան Ն.**, Երևան, 2016 թ.

² International Migration Institute, Working Papers, Paper 9, 2008, p. 4

³ “Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows”, **Lucia Kurekova**, London, 2011, p.5

⁴ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության կառավարության N-747-Ն որոշումը, 20 մայիսի, 2004թ:

⁵ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք» 2017, էջ 24:

լուծմանն ուղղված պետական կառավարման համակարգի ստեղծման և զարգացման ընթացքը տարանջատել է հետևյալ երեք հիմնական փուլերի:⁶

Առաջին փուլը (1988-1999թթ.) կրում էր հիմնականում օպերատիվ-կառավարման բնույթ և գլխավորապես ուղղված էր Ադրբեջանից, Լեռնային Ղարաբաղից և նախկին ԽՍՀՄ այլ տարածքներից փախստականների ստվար զանգվածի հիմնախնդիրների լուծմանը: Երկրորդ փուլը, ըստ վերոհիշյալ հայեցակարգի, սկսվում է 1999թ. և ուներ ավելի ընդլայնված միգրացիայի պետական կարգավորման սպեկտր: Ընդունվեցին մի շարք օրենքներ և ենթաօրենսդրական ակտեր, որոնք դրեցին միգրացիայի ոլորտում ազգային օրենսդրության հիմքերը:⁷ 3-րդ փուլն իր մեջ ներառում էր Եվրոպական հարևանության քաղաքականությամբ (ԵՀՔ) և Արևելյան գործընկերության ծրագրով (ԱԼԳ) նախատեսված ՀՀ միգրացիոն կառավարման համակարգը օրենսդրական և ինստիտուցիոնալ առումներով Եվրոպական միության չափորոշիչներին մոտարկելու և համահունչ դարձնելու գործընթացի մեկնարկը:

Սակայն հարկ ենք համարում ընդգծել, որ բացի վերոհիշյալ երեք փուլերից կարելի է առանձնացնել ևս մեկը: Այդ փուլը մոտավորապես սկսվում է 2010-2011թթ, երբ, խիստ բացասական միգրացիոն ցուցանիշներով պայմանավորված, կառավարությունը միգրացիայի ոլորտում իներտ և պասիվ ոչ նախաձեռնողական քաղաքականությունից փոքրինչ անցում կատարեց ավելի արձագանքող քաղաքականության: Մասնավորապես, 2010թ.

հաստատվեց «ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգը» (այսուհետ՝ Հայեցակարգ), 2011թ. դրա իրականացման 2012-2016թթ. գործողությունների ծրագիրը:⁸ Սիրիական ճգնաժամի հետևանքով 2012թ. սկսած պաշտոնական տվյալների համաձայն՝ Հայաստան ժամանեցին մոտ 20.000 սիրիահայեր:⁹ Վերջիններիս վերաինտեգրման և ապաստան հայցողների իրավունքների պաշտպանության նպատակով 2015թ. ՀՀ ԱԺ-ը փոփոխություններ և լրացումներ կատարեց «Փախստականների և ապաստանի մասին» օրենքում, որով ՀՀ-ում ապաստան հայցողների և փախստականների իրավունքները էլ ավելի ներդաշնակեցվեցին եվրոպական չափանիշներին: Այս շարքում վերջին ամենաթարմ իրողությունը կառավարության ընդունած միգրացիայի քաղաքականության 2017-2021թթ. ռազմավարությունն է (այսուհետ՝ Ռազմավարություն):¹⁰ Մեր կարծիքով, անկախությունից ի վեր միգրացիոն քաղաքականության մշակման և ինստիտուցիոնալ կարողությունների զարգացման գործում նշանակալի է միգրացիոն քաղաքականության Հայեցակարգի և Ռազմավարության՝ որպես ոլորտի հիմնարար փաստաթղթերի դերը, քանի որ դրանցով սահմանվում են առաջնային լուծում պահանջող և գերակա հիմնախնդիրները, ինչպես նաև այդ խնդիրների լուծման գործողությունների ծրագիրը և ժամանակացույցը:

Փրինստոնի համալսարանի պրոֆեսոր, սոցիոլոգ Դ.Մասին պնդում է, որ ժամանակակից միգրացիոն քաղաքականությունը քաղաքական գործընթացների արդյունք է, որում միմյանց վրա փոխազդում են օրենսդիր, գործադիր, դատական իշխանության ճյուղերը և

⁶ ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգ (ՀՀ կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի №51 որոշում), // <http://www.smsmta.am/?id=948>:

⁷ «Փախստականների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (3 մարտի, 1999թ. ՀՕ-288-Ն), «1988-1992 թվականներին Ադրբեջանի Հանրապետությունից բռնագաղթված և Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն ստացած անձանց իրավական և սոցիալ-տնտեսական երաշխիքների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (6 դեկտեմբերի, 2000թ., ՀՕ-120-Ն), «Քաղաքական ապաստանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենք (19 հոկտեմբեր, 2001թ. ՀՕ-229-Ն) և մի շարք այլ օրենքներ, *տե՛ս* ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգ (ՀՀ կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի №51 որոշում) էջ 4:

⁸ ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգի իրականացման 2012-2016թթ. գործողությունների ծրագիր (ՀՀ կառավարության 2011թ. նոյեմբերի 10-ի N1593-Ն որոշում), // <http://www.smsmta.am/?id=1011>

⁹ Տե՛ս ՀՀ սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյանի խոսքը ՀՀ ԱԺ-ում «Հայաստանի Հանրապետության 2016 թվականի պետական բյուջեի մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի քննարկման ժամանակ, 6 նոյեմբեր, 2011թ.// <https://www.panorama.am/am/news/2015/11/06/hranush-hakobyan/1475885>

¹⁰ Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության միգրացիայի քաղաքականության 2017-2021 թթ. ռազմավարությունը, ՀՀ կառավարության 2017թ. մարտի 23 N12 արձանագրայի որոշում

քաղաքացիական հասարակության սպեկտրը՝ նպատակ ունենալով խրախուսել կամ կարգավորել միգրացիոն հոսերը:¹¹ Իր «Միջազգային միգրացիան 21-րդ դարի արշալույսին: Պետության դերը» աշխատանքում Դ.Մասին միգրացիոն քաղաքականության ձևավորման մեջ առանձնացնում է շահերի երեք կարևոր խմբեր՝ աշխատուժ, կապիտալ տնօրինողներ և հողի սեփականատերեր: Աշխատավորները սովորաբար միշտ պահանջում են բարձր աշխատավարձ և ենթագիտակցորեն պայքարում են աշխատուժի առաջարկի դեմ: Կապիտալ տնօրինողները, մյուս կողմից, ամեն կերպ նպաստում են աշխատուժի առաջարկի ընդլայնմանը՝ նպատակ ունենալով ավելի էժան աշխատուժ ունենալ: Նրանց լոբբիստները ճնշում են գործադրում քաղաքական գործիչների վրա աշխատուժի սահմանափակումները վերացնող օրենքներ ընդունելու համար: Այս պայքարում նրանց են միանում նաև հողի սեփականատերերը, քանի որ միգրացիոն հոսքերի ներհոսքը բարձրացնում է հողի վարձավճարները:¹²

Փորձելով տեղայնացնել Դ. Մասին այս տեսությունը հայաստանյան իրականության մեջ՝ տեսնում ենք, որ այստեղ կապիտալի հիմնական մասի տնօրինողները եղել և մնում են կամ իշխանության մեջ, կամ իշխանության բարձրագույն ներկայացուցիչների հետ սերտ հարաբերությունների մեջ: Այս փաստը նրանց հնարավորություն է տվել աշխատանքի շուկայում վարել կամայական քաղաքականություն, թելադրել միայն սեփական պայմանները, որն ի վերջո մի կողմից հանգեցրել է կապիտալի գերկենտրոնացման, իսկ մյուս կողմից՝ աշխատուժի զանգվածային արտահոսքի: Արդի ժամանակաշրջանում երկրի միգրացիոն կառավարման համակարգը կանգնել է բավական բարդ խնդրի առջև, քանի որ ստիպված է ընդունել ոլորտի պայթյունավտանգ իրավիճակը: Այդ իրավիճակը պատճառահետևանքային կապերի մեջ է հասարակության բնականոն զարգացումն արգելակող այնպիսի երևույթների և գործընթացների հետ, ինչպիսիք են լայնամասշտաբ գործազրկությունն ու աղքատությունը, ազգաբնակչության

արտագաղթն ու ծերացումը, սոցիալապես խոցելի խավերի մեկուսացվածության աճը, բարձր աստիճանի հասնող սոցիալական անարդարությունն ու եկամուտների բևեռացումը:

ՀՀ միգրացիոն կառավարման համակարգի առջև ծառայած ներկայիս խնդիրները լուծելու համար պետք է հաշվի առնել ոչ միայն ներպետական, այլև համաշխարհային միտումները:¹³ Մասնավորապես, 21-րդ դարն առանձնանում է ինտենսիվ համաշխարհայնացման տեմպերով, որը ենթադրում է նախնառաջ մարդկանց ազատ տեղաշարժի իրավունք, երբ մի կողմից վերանում են կամ խորհրդանշական են դառնում պետությունների միջև սահմանները, ամեն կերպ խրախուսվում է մարդկանց ազատ տեղաշարժը, մյուս կողմից էլ պետությունները, վերպետական միավորումները մշակում են քաղաքականություններ, որոնք միտված են մուտքի արտոնագրի ռեժիմի դյուրացմանը կամ ընդհանրապես վերացմանը: Այդ պայմաններում բազմաթիվ զարգացած և զարգացող երկրներ առնչվում են իրենց բնակչության ներքին միգրացիայի և արտագաղթի ռիսկերի հետ, որոնք պայմանավորված են մի շարք գործոններով, իսկ վերջիններս էլ չեն սահմանափակվում միայն սոցիալական բնույթի խնդիրներով:¹⁴ Ուստի, չկարգավորվող միգրացիոն գործընթացներն անդառնալիորեն կարող են խաթարել պետության բնականոն զարգացման գործընթացը՝ ուղղակիորեն հարվածելով վերջինիս անտանգության շահերին:¹⁵

Միգրացիոն հիմնահարցերը քննարկելիս՝ հայաստանյան գիտավերլուծական շրջանակները հիմնականում կանգ են առնում արտա-

¹¹ Massey, D.S., “International Migration at the Dawn of the Twentieth Century: The Role of the State”, Population and Development Review, Vol.25, No.2, 1999, pp. 303-322.

¹² Տե՛ս նույն տեղը:

¹³ Տե՛ս «Միգրացիան և զարգացումը. Հայաստանում առկա իրավիճակի ուսումնասիրություն»: Եր., ԱՄԿ, 2009, *Aleksanyan A.*, Labor Migration of Armenians into Russia: Problems and Prospects, // Журнал «Мир России», 2015, Т. 24, № 2, с.105-128, *Թաղևոսյան Զ.* և ուրիշներ, Արտագնա աշխատանքային միգրացիա. Գնահատականներ և մտորումներ: Եր., 2014, *Թորոսյան Գ.*, Վերաինտեգրացիա: Հին երևույթ, նոր մոտեցումներ: Եր., 2014, *Գալստյան Մ.*, Միգրացիան և մշակութային փոխակերպումները, // Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների, 2013, № 2, էջ 184-193 և ուրիշներ:

¹⁴ Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino A. & Taylor, J., E., “An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case”, Population and Development Review, Vol. 20, No.4, 1994, pp. 699-751.

¹⁵ Buzan, B., Wæver, O., Wilde de J. ”Security: a new framework for analysis”, London, 1998, pp. 21-49.

գաղթի խնդրի վրա: Եվ դա հասկանալի է, քանի որ այն հանդիսանում է ազգային անվտանգության լրջագույն մարտահրավերներից: Մակայն, տարածաշրջանային և համաշխարհային միգրացիոն գործընթացներին հավուր պատշաճի դիմագրավելու համար անհրաժեշտ է նաև հնարավոր ներգաղթը կարգավորող ինստիտուցիոնալ կարողություններ և օրենսդրական պրակտիկա ունենալ: Մասնավորապես, թեև Հայաստանում ապաստանի համար դիմումները ներկայումս բավական սակավաթիվ են, այդուամենայնիվ զանգվածային ներհոսքի դեպքում կարևոր է բոլոր հայցողների արագ գրանցումը, նրանց տվյալների պատշաճ վերամշակումը և դրանց իսկության ստուգումը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հայկական սփյուռքը տարածված է աշխարհով մեկ, այդ թվում և աշխարհաքաղաքական առումով անկայուն տարածաշրջաններում: Ոչ վաղ անցյալում Սիրիայում ծագած ճգնաժամի հետևանքով Հայաստան ժամանող սիրիահայերի հոսքը ցույց տվեց, որ ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիոն պետական ծառայության ենթակայությամբ գործող «Հատուկ կացարան» ՊՈԱԿ-ը, որտեղ բնակվում են ապաստան հայցողները մինչև իրենց դիմումի վերջնական պատասխան ստանալը, բավարար հնարավորություններ չունի: Չնայած «Հատուկ կացարան» ՊՈԱԿ-ի կանոնադրությամբ¹⁶ սահմանված չէ, թե քանի ապաստան հայցող կարող է միաժամանակ բնակվել այդտեղ, այնուամենայնիվ, կարող ենք պնդել, որ կառավարության կողմից վերջինիս հատկացված շենքը¹⁷ կարող է միաժամանակ ընդունել առավելագույնը 40-45 մարդու: Միանգամայն անհասկանալի է, թե ինչպես է վերը նշված խիստ սահմանափակ կարողություններով հաստատությունը դիմագրավելու օրինակ զանգվածային ներգաղթին: Արդյո՞ք ժամանակը չէ ունենալ միջազգային

չափանիշներին համապատասխանող հաստատություն: Ավելորդ չի լինի ընդգծել նաև, որ Հայաստանում ապաստան հայցողների համար որպես ժամանակավոր կացարան գործում է առայժմ միայն վերը նշված ՊՈԱԿ-ը, մինչդեռ, համեմատության համար նշենք, որ օրինակ Գերմանիայում այդպիսի կենտրոնների թիվը 274 է¹⁸, Ֆրանսիայում՝ 303:¹⁹

Էլ ավելի ուշագրավ է հաջորդ հանգամանքը: Հայաստանում չկան ապաստան հայցողների համար հայերեն լեզվի ուսուցման կենտրոններ: Այս պայմաններում հարց է առաջանում. ինչպե՞ս ինտեգրել հասարակության լայն շերտերի հետ օրինակ Սիրիայից կամ Ուկրաինայից Հայաստան տեղափոխված ազգությամբ հայ, բայց հայերեն լեզվին չտիրապետող քաղաքացիներին: Այլ կերպ ասած՝ հանրապետությունում բացակայում են կամ թույլ են վերադարձած միգրանտներին հասարակության հետ ինտեգրման մեխանիզմները:

Հայաստանում գործում է միգրացիայի կառավարման ապակենտրոնացված համակարգ: Մասնավորապես՝ միգրացիոն հարցերը այս կամ այն չափով կանոնակարգվում են պետական մի շարք մարմինների, այդ թվում՝ ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիոն պետական ծառայության, ՀՀ ազգային անվտանգության խորհուրդի, ՀՀ ԿԱ ազգային անվտանգության ծառայության սահմանապահ գործերի, ՀՀ ստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության, ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտեի և ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության կողմից: Այս մարմիններից և ոչ մեկը ոլորտում առաջնային պատասխանատու գործադիր լիազորություններով օժտված չէ, և մեր կարծիքով դա է նաև պատճառը, որ Հայաստանում միգրացիոն գործընթացները պետականորեն ամենևին չեն կարգավորվում կամ շատ թույլ են կարգավորվում: Տազնապահարույց է այն, որ հանրապետության առկա բնակչության էմիգրացիոն ներուժը ոչ

¹⁶ Տե՛ս ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիոն պետական ծառայության «Հատուկ կացարան» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության կանոնադրություն, <http://www.smsmta.am/upload/Hatuk-kacaran1.pdf>

¹⁷ 2003թ. ի վեր կառավարության կողմից «Հատուկ կացարան» ՊՈԱԿ-ին հատկացված շենքն ունի ընդամենը 310 քառ. մետր տարածք: Տե՛ս ՀՀ կառավարության որոշում, 3 ապրիլի, 2003թ. N 407-Ն:

¹⁸ Տե՛ս Գերմանիայի միգրացիայի և փախստականների դաշնային գրասենյակի տվյալները <http://www.bamf.de/EN/Fluechtlingschutz/Ankunftscentren/ankunftscentren-node.html>

¹⁹ Տե՛ս Ապաստանի տեղեկատվության եվրոպական շտեմարանի պաշտոնական վիճակագրությունը <http://www.asylumineurope.org/reports/country/france/receptio-n-conditions/housing/types-accommodation>

միայն սպառված չէ, այլ, ամենայն հավանականությամբ, ունի աճի միտում: Այս համատեքստում ավելի արդյունավետ կլինե՞ր կառավարության կազմում ունենալ գերատեսչական իրավասություններով օժտված մեկ միասնական պետական լիազոր մարմին, որը պատասխանատու կլինե՞ր ոլորտի համար և կհամակարգեր երկրի ընդհանուր միգրացիոն քաղաքականությունը: Դրան զուգահեռ պետք է նաև քաղաքականության կողմնորոշիչների հստակեցում և դրանց հետևողական արտացոլում ընդունվող օրենքների, ծրագրերի, որոշումների մեջ: Դրա համար միգրացիոն քաղաքականությունը պետք է դուրս բերվի պասիվ տիրույթից՝ անցում կատարելով ակտիվ գործողությունների:

Այսպիսով, կարող ենք արձանագրել, որ անկախությունից ի վեր Հայաստանում ձևավորված միգրացիոն կառավարման համակարգն իր օրենսդրական դաշտով և ինստիտուցիոնալ կարողություններով առայժմ գտնվում է միգրացիոն գործընթացներին առնչվող երևույթների սոսկ գնահատողի կարգավիճակում: Միգրացիայի բացասական հետևանքները վերացնելու, Հայաստանի ներկայիս ժողովրդագրական իրավիճակը բարելավելու և միգրացիոն գործընթացներն արդյունավետ կառավարելու համար անհրաժեշտ են ավելի ակտիվ և նախաձեռնողական գործողություններ՝ ներդնելով միգրացիայի պետական կարգավորման և վերահսկման գործունեխանիզմ: Այդ գործողությունների համալիրում կարելի է օրինակ որոշ մասնագիտությունների (քաղաքագիտություն, միջազգային հարաբերություններ, տնտեսագիտություն, կառավարում, իրավագիտություն, հոգեբանություն, լրագրություն և այլն) կրթական ծրագրերում ներառել «ժողովրդագրություն» առարկան: Դա հնարավորություն կտա պատրաստել ոլորտի մասին հստակ պատկերացում և գիտելիքներ ունեցող մասնագետների:

Գրականության ցանկ

1. «Միգրացիայի ռիսկերը և մարդկային կապիտալի վերարտադրությունը», **Մարգարյան Հ., Մարկոսյան Ռ., Խաչատրյան Ն.**, Երևան, 2016 թ.
2. “Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows”, **Lucia Kurekova**, London, 2011
3. **Massey, D.S.**, “International Migration at the Dawn of the Twentieth Century: The Role of the State”, *Population and Development Review*, Vol.25, No.2, 1999
4. «Միգրացիան և զարգացումը. Հայաստանում առկա իրավիճակի ուսումնասիրություն»: Եր., ԱՄԿ, 2009, **Aleksanyan A.**, *Labor Migration of Armenians into Russia: Problems and Prospects*, // *Журнал «Мир России»*, 2015, Т. 24, № 2, с.105-128, **Թադևոսյան Ջ.** և ուրիշներ, Արտագնա աշխատանքային միգրացիա. գնահատականներ և մտորումներ: Եր., 2014, **Թորոսյան Գ.**, Վերաինտեգրացիա: Հին երևույթ, նոր մոտեցումներ: Եր., 2014, **Գալստյան Մ.**, Միգրացիան և մշակութային փոխակերպումները, // *Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների*, 2013, № 2, էջ 184-193 և ուրիշներ
5. **Massey, D.S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino A. & Taylor, J., E.**, “An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case”, *Population and Development Review*, Vol. 20, No.4, 1994
6. **Buzan, B., Wæver, O., Wilde de J.** ”Security: a new framework for analysis”, London, 1998
7. **Asad Rehman, Shamas Ul deen & Sadaf Farooq**, *Social Capital and Human Resources Development: A Knowledge, Attitudes and Practices (KAP) Analysis*, *International Journal of Innovation and Scientific Research*, 2014, Vol 12, No 1
8. **Michela Ceccorulli**, *Migration as a security threat: internal and external dynamics in the European Union*, GARNET Working Paper No: 65/09, 2009
9. **David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt & Jonathon Perraton**, *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*, Stanford University Press, 1999